

Zuidnederlandsche
Maatschappij van Taalkunde

(Gesticht in 1870)

Secretariaat : Rubensstraat 15, Antwerpen

Handelingen

N° 1.

1906

Boek- en Steendrukkerij Jan Boucherij
Bopland 22, Antwerpen

Handelingen

Zuidnederlandsche
Maatschappij van Taalkunde

(Gesticht in 1870)

Secretariaat : Rubensstraat 13, Antwerpen

Handelingen

N° 1.

1906

Boek- en Steendrukkerij Jan Boucherij
Dopland 22, Antwerpen

Grondslagen

1. De *Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde* heeft voor doel de studie van het wezen en de geschiedenis der Nederlandsche taal en der Nederlandsche letterkunde.

2. Het getal leden der Maatschappij mag de vijftig niet te boven gaan.

3. Om als lid der Maatschappij te kunnen aangenomen worden, moet men in Zuid-Nederland gehuisvest zijn, en de twee derden der stemmen van de ter zitting aanwezige leden bekomen.

4. Het Bestuur der Maatschappij bestaat uit eenen Voorzitter, eenen Ondervoorzitter en eenen Secretaris-Schatbewaarder.

5. Het Bestuur wordt voor drie jaren en bij meerderheid van stemmen gekozen. De aftredende leden zijn herkiesbaar.

6. De Voorzitter, en bij zijne ontstentenis de Ondervoorzitter, leidt de vergaderingen.

7. De Maatschappij vergadert ten minste drie maal 's jaars.

Het Bestuur stelt dag en uur der vergaderingen vast.

8. Besluiten over zaken van bestuurlijken aard

worden bij meerderheid van stemmen der in eene zitting aanwezige leden genomen.

De twee derden der stemmen van de aanwezige leden worden voor het aannemen van taalkundige punten vereischt.

9. Ieder lid heeft het recht voorstellen te doen. De gedane voorstellen worden op de dagorde der volgende vergadering gebracht, en slechts in die vergadering behandeld. Men kan echter bij meerderheid van stemmen beslissen, dat over een voorstel in de zitting zelve, waarin het gedaan wordt, zal worden beraadslaagd en gestemd.

10. De Secretaris-Schatbewaarder maakt het verslag der zittingen op en houdt de briefwisseling.

11. De dagorde der vergadering wordt door den Secretaris-Schatbewaarder ten minste veertien dagen vóór den dag der zitting, aan de leden bekend gemaakt.

12. De Secretaris-Schatbewaarder zamelt de geldelijke bijdragen der leden in, en doet verder al de door de Maatschappij gestemde uitgaven.

13. De jaarlijksche geldelijke bijdrage der leden is bepaald op 10 frank.

Wie weigert zijne geldelijke bijdrage te voldoen, wordt als ontslaggever beschouwd.

14. In de eerste vergadering van ieder jaar doet de Secretaris-Schatbewaarder rekening over de geldmiddelen der Maatschappij.

15. Bij het aftreden van het bestuur doet de Secretaris-Schatbewaarder verslag over de werkzaamheden der Maatschappij.

16. De handelingen der Maatschappij worden in een boekdeel gedrukt, waarvan ieder lid een exemplaar bekomt ; de overige exemplaren worden in den handel gebracht.

17. Geene verandering kan aan het tegenwoordig reglement worden toegebracht, dan wanneer zij op de dagorde voorkomt, en met meerderheid van stemmen der twee derden van de aanwezige leden wordt aangenomen.

Aldus vastgesteld te Mechelen in de vergadering van 6 Februari 1870.

Lijst der Leden

(op 1 Juli 1906)

Des. Claes, Henri Blesstraat 2, *Namen*.
Jan Bols, Pastoor te *Alseberg*.
Jan Boucherij, Rubensstraat 1³, *Antwerpen*.
Kanunnik Muyldermans, Van Benedenlei, *Mechelen*.
J. Vander Linden, Crespelstraat 10, *Brussel*.
E. Verhees, Auderghemsche Laan 54, *Brussel*.
E. J. Ossenblok, Turnhoutsche Baan, *Borgerhout*.
A. De Cock, Clayslaan 55, *Schaarbeek*.
D^r Is. Bauwens, Statiestraat, *Aalst*.
Jan Kleyntjens, Geldenakensche Buitenvest 72, *Leuven*.
J. Jacobs, Professor in 't college, *Boom*.
Is. Teirlinck, De Rosnestraat 33, *St-Jans-Molenbeek*.
J. G. Geurts, Professor in St-Jozefscollege, *Hasselt*.
Eug. Leën, Luikerstraat, *Hasselt*.
Joz. Niederer, Professor in 't College, *Tienen*.
J. Persyn, Clayslaan 55, *Schaarbeek*.
C. Lecoutere, Hoogleraar, Naamschestr. 138, *Leuven*.
Alf. Moortgat, Letterkundige, *Halle* (bij Brussel).
Jul. Kleyntjens, Geldenakensche Buitenvest 72, *Leuven*.
P. J. Salsmans, Minderbroedersstraat 11, *Leuven*.
Leo Goemans, Thiensche Steenweg 53, *Leuven*.
Robr. De Smet, Professor in 't College, *Tielt*.
Dr Habets, Leeraar in het Atheneum, *Hasselt*.
C. L. Buvé, Pastoor te *Bost* (Tienen).
De Ridder, Onderpastoor te *Tienen*.

Verschillende Uitspraken

door de

Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde
sedert hare stichting gedaan

Verbuiging van het voornaamwoord

« DEGENE »

a) Volgens den heer Dr HEREMANS, zitting van
4 December 1870.

Degene is vatbaar voor tweederlei verbuiging. Het kan zijn een *eigenlijk voornaamwoord*, en dan neemt *degene* eene *n* in den datief en accusatief mannelijk en den datief onzijdig enkelvoud, aan, doch verwerpt de *n* in den nominatief, genitief en accusatief meervoud; of het is *zelfstandig* gebruikt, en dan verwerpt het de *n* in den datief en accusatief mannelijk en den datief onzijdig enkelvoud, en neemt integendeel de *n* aan in de naamvallen des meervouds.

De *paradigmen* van DEGENE zijn dus :

*Voor*naamwoord.

	Enkelvoud.		Meervoud.
N. degene (degeen),	degene,	hetgene (hetgeen),	degene,
G. desgenen,	dergene,	desgenen,	dergene,
D. dengenen,	dergene,	dengenen,	dengenen,
A. dengenen.	degene.	hetgene (hetgeen).	degene.

Zelfstandig gebruikt.

N. degene (degeen),	degene,	hetgene (hetgeen),	degenen,
G. desgenen,	dergene,	desgenen,	dergenen,
D. dengene,	dergene,	dengene,	dengenen,
A. dengene.	degene.	hetgene (helgeen).	degenen.

b) Volgens den heer Dr P. G. H. WILLEMS, zitting van 23 April 1871.

Daar, 1° In de Germaansche talen het zelfstandig gebruik der bijvoegelijke naamw. van hoedanigheid de zwakke buiging niet vereischt ;

2° en het Middel- en het Nieuwnederlandsch de zwakke verbuigingsvormen der adjectieven bijna geheel verloren hebben ;

wat meer is,

daar 3° Wij door het gebruik, hetzij der Oudgermaansche taal, hetzij zelfs van onze Nieuwnederlandsche, *niet* gemachtigd zijn op de zelfstandige pronomina den regel toe te passen die *thans* voor de zelfstandig gebruikte bijvoegelijke naamwoorden is aangenomen ;

komt men tot het gevolg :

I. In het Nieuwnederlandsch is *degene* immer eigenlijk of zelfstandig voornaamwoord, nooit bijvoegelijk ;

II. Het onderscheid der zelfstandige of bijvoegelijke voornaamwoorden is zonder invloed op hunne verbuiging, en naar den hooger besproken algemeenen regel, moet het *paradigm* van *degene* aldus worden opgesteld :

	Enkelvoud.		Meervoud.
N. degene, degeen,	degene,	hetgene, (hetgeen),	degene,
G. desgeen,	dergene,	desgenen,	dergene,
D. dengenen,	dergene,	dengenen,	dengenen,
A. dengenen.	degene.	hetgene (hetgeen)	degene.

III. Nochtans, wanneer het voornaamwoord *degene*, (dat immer zelfstandig is) *het begrip personen in zich sluit*, neme het, volgens het voor de meeste voornaamwoorden in dit geval heden heerschend idiotisme, in de vier naamvallen *meervoud* den uitgang *en* aan : *degenen*, *dergenen*, *dergenen*, *degenen*.

c) Oordeel der vergadering, op 22 October 1872, na bespreking der beide bijdragen :

Dit punt zal onderworpen worden aan het oordeel der schrijvers van 't *Nederlandsch woordenboek*.

d) Eindelijk, op 2 Juni 1872, wordt een voorstel van JAN VAN BEERS aangenomen, strekkende om de verbuiging van het voornaamwoord *degene* door eenen algemeenen regel vast te stellen.

Geslachten der zelfstandige naamwoorden

zoals zij zich in Dietsch-België voordoen.

De zelfstandige naamwoorden worden in drie klassen verdeeld.

1ste klas : Naamwoorden, waaraan *overal* in Zuid-Nederland hetzelfde geslacht wordt toegekend ;

2de klas : naamwoorden die slechts in enkele steden of gouwen een geslacht hebben, verschillig van het algemeen gebruikelijke ;

3de klas : naamwoorden over wier geslacht veel oneenigheid bestaat in onze verschillende Vlaamsche streken. (Eene lijst van substantieven, onder deze klassen gerangschikt, zal in de *Handelingen* geplaatst worden).

De vergadering, te dezer gelegenheid ondervraagd, « op welke gronden men steunen zal om het geslacht der zelfstandige naamwoorden te bepalen », is algemeen van gevoelen dat « men het geslacht der substantieven moet behouden, wanneer er algemeenheid van geslacht in Zuid-Nederland bestaat, en dat tevens het historisch onderzoek dat geslacht bevestigd ».

(Zitting van 3 November 1872, ten stadhui-
ze van Gent. — Tegenwoordige leden : Heeren
Dr Heremans, Anton Bergmann, Jan en Gustaaf Bols,
Conscience, de Cort, Delcroix, Minnaert, Max
Roses, Roucourt, Ternest, van Droogenbroeck
en Dr P. G. H. Willems).

Op last der vergadering, droeg de heer Dr HEREMANS in de tweede daarop volgende zitting een verslag voor, over het door hem ondernomen historisch onderzoek naar 't geslacht der zelfstandige naamwoorden, waarvoor een ander geslacht, dan hetgene er tegenwoordig in Zuid-Nederland wordt aan toegekend, in de Woordenlijst van de Vries en te Winkel wordt opgegeven.

(Dit verslag zal in de *Handelingen* opgenomen worden).

Dubbelvormen

Mag men de bijwoordelijke dubbelvormen op IG en op IGLIJK (VOORZICHTIG en VOORZICHTIGLIJK) onverschillig gebruiken ?

De bijna algemeenheid der leden is van 't gevoelen, door JAN VAN BEERS geuit, dat in de letterkunde de vorm op *ig* verkieslijk is, en de vorm op *lijk* zoo weinig mogelijk moet gebruikt worden. (Zitting van 2 Maart 1873).

Gallicismen en verkeerde uitdrukkingen

a) *Van iets genieten*, is eigenlijk geen gallicisme. Kan in sommige gevallen goed zijn, namelijk wanneer men er eenen deelingaanduidenden genitief (*génitif partitif*) van maakt, gelijk vroeger bij de bedrijvende werkw. het geval was.

b) *Iets moeten* = iets schuldig zijn ; en :

Eene grootheid van eene andere vermeederen of verminderen ;

Beide veroordeeld als gallicismen.

c) In de uitdrukking *Ik hoop van u te zien* moet het voortzetsel *van* verdwijnen.

d) Worden ook afgekeurd (als gallicismen) de zegswijzen : *Het is niet aan mij dit te doen*, voor : het past, het voegt mij niet dit te doen ;

Evenzeer ook

Zich verstaan, voor : elkander verstaan.

e) *Hoeveel jaren hebt gij* voor : hoe oud zijt gij ? is thans verouderd. In Maerlants *Spieghel historiael* komt echter meermaals deze uitdrukking voor.

f) *Ik kom van hem te spreken* ; — *hij is komen te overlijden* ; — beide worden afgekeurd, omdat *komen* van 't *verleden* niet mag gezegd worden. Men schrijve dus : *ik heb hem zoo even* of *daareven gesproken* ; — *hij is daareven overleden*.

Integendeel : *zoo hij kome te sterven*, voor : *indien het gebeurt dat hij sterft*, mag behouden worden, omdat *komen*, op de toekomst doelende, met den aard onzer taal inderdaad overeenkomt.

g) *Zich neêrzetten* mag uit beleefdheid, in zinnen als : *zet u neder*, gezegd worden. De beteekenis is hier bedrijvend ; men verwarre niet met *nederzitten*, dat alleen eenen lijdenden toestand bedoelt.

h) Boven : *aan wien is dit boek*, verkieze men steeds : *van wien is* — of *wiens boek is dit* ?

(Zitting van 6 Juli 1873. Tegenwoordig waren de Heeren Dr Heremans, Bergmann, G. en J. Bols, Broeckaert, Brouwers, Claes, de Geyter, Delcroix, de Pooter, Fredericq Alb., Dr Hansen, Hendrickx, Roucourt, Schuermans, Ternest en Frans Willems).

1) Schrijft men even goed 1° *te* of *ten elf uren*, 2° met of zonder *van* : « *hem gebiedende van* onzen broeder te verdrijven » (J. David).

De Maatschappij geeft de voorkeur aan *te elf uren* en aanziet *hem gebiedende van* als eene fout (11 November 1877).

j) Mag men zeggen *OVER acht dagen* in den zin van *il y a huit jours* ! — De Maatschappij acht deze uitdrukking goed, ofschoon de Noord-Nederlanders ze tegenwoordig uitsluitend aanveerden voor

de toekomst, in den zin van *dans huit jours*. Het woord *over* is bij de Vlamingen, in dezen zin, alleen gebezigd in *overmorgen* (24 Maart 1878).

k) Is de uitdrukking *van langs om meer* goed ? — Neen : *van* is een gallicisme en *om* eene verbastering ; 't moet zijn : *hoe langer hoe meer*, of *zoo langer zoo meer* (25 September 1878).

l) Zou het niet goed zijn den vorm, die in de volkstaal algemeen gehoord wordt : *ze kloppen* (voor *men klopt*, *er wordt geklopt*), enz... burgerrecht te schenken in de gemeene Nederlandsche taal ?

Er wordt beslist dat deze vorm, voor zooveel hij geene zinstorende duisternis met zich sleept, mag gebruikt worden (25 September 1878).

Voorderen en Vorderen

Mag of moet men schrijven VOORDEREN in den zin van voortgang maken, — VORDEREN in den zin van eischen ?

Beide werkwoorden hebben denzelfden oorsprong.

Eenige leden, vooral de heer TERNEST, willen het woord *vorderen* alleen, voor beide beteekenissen, behouden. Het onderscheid door de Duitschers gemaakt tusschen *forderen* = eischen, *förderen* = voortgang doen, is ongegrond.

Het grootste getal leden, waaronder Dr HEREMANS, vinden in 't gebruik van *voorderen* geen bezwaar, vooral in dichtkunde (14 December 1873).

Morgen en Morgend

Mag of moet men schrijven MORGEN in den zin van den volgenden dag, en MORGEND in den zin van het begin van den dag ?

De heer TERNEST doet opmerken dat men in geene talen de *d* achter het woord *morgen* aantreft.

JAN VAN BEERS wil *morgend* naast *morgen* behouden : het volk maakt tusschen beide woorden onderscheid, en volgens WEILAND, is het zeer waarschijnlijk dat *morgen* van het aanbreken des lichts, gelijk *avond* of *avend* van het afnemen der klaarheid zijnen naam ontleent. *Morgen* kan alzoo tot het werkwoord *merran*, wassen, toenemen, worden teruggebracht, en de *d* is dan het teeken van het tegenwoordig deelwoord.

De heer TORFS denkt dat het geslacht zelf (*het morgen* en *de morgend*) pleit voor een verschil van spelling.

Dr HEREMANS bestrijdt deze beide zienswijzen. De *d* bestond eertijds niet in het woord *morgend* ; zij is daarenboven niet een teeken of buigingsdeel van het tegenwoordig deelwoord, maar zij is er alleenlijk uit analogie bijgevoegd geworden, evenals in *niemand*, *uchtend*, — en (dialectspraak) *blauwD*, *grauwD*.

De leden van meening verschillende over den echten oorsprong van het woord, wordt de beslissing uitgesteld.

(Zitting van 14 December 1873. Tegenwoordige leden : Dr Heremans, Dr Willems, G. en J. Bols,

de Cort, Delcroix, de Geyter, Dodd, Hendrickx, Roucourt, Spanoghe, Stroobant, Ternest, Torfs, van Beers, van der Cruyssen, van Driessche, van Droogenbroeck en Seraph. Willems).

Geslacht van sommige naamwoorden

Aan de volgende woorden, voor welke in de *Woordenlijst* van *de Vries* en *te Winkel* een ander dan het bij ons gebruikt geslacht wordt opgegeven, kent de Maatschappij het volgende geslacht toe, als taalkundig juist :

baai — mannelijk en vrouwelijk.

bagger — mann..

band — mann. in al zijne beteekenissen.

bakvisch, *barnsteen* en alle andere samenstellingen die *visch* en *steen* tot grondwoord hebben, — mann. in al zijne beteekenissen.

beddedeken — vrouw. en onz.,

beest — vrouw. en onz.,

begijnenrijst — mann. en vrouw.,

blaam — vrouw.,

blik — mann. en vrouw.,

bond — thans = verbond. — In West-Vlaanderen, onz. in den zin van *bundel*. Mann. bij ons, in den zin van *verbond*. Hooft gebruikt het in dien zin onz. — Mann. en onz. zijn dus aan te nemen.

boot — mann..

bots — Zuid-Ned., mann. — Vroeger vrouw.,

bons — bij Bilderdijk mann., als stam van *bonzen*, evenals *slag*, *stoot*.

brem — mann. en vrouw.,

brijzel — (kruimel ; briezel) ; mann. (Zuid-N.)
en vrouw.,
echel — vrouw.,
echo — mann. in den zin van *weerklank*, —
vrouw. als naam der heidensche Nimf.
eigendom — mann. zonder onderscheid van
beteekeenis. Onz. bij uitzondering.
etensure of *-uur*. *Ure* steeds vr. *Uur* is vr. en onz.
feest — vrouw. en onz.,
frak — mann.,
fregat — vrouw. en onz.,
haas — mann.,
hecht — mann. en onz.,
hert — cervus, mann. en onz.,
hondenketting, vrouw.,
huisraad — onz.,
hutsepot — mann..

Gebruik der Hoofdletters

Op voorstel eener door de Maatschappij, in zitting van April 1875 benoemde commissie, sluit zich de Maatschappij aan bij de regels van het *Algemeen Nederlandsch Woordenboek*, met een voorbehoud voor het eerste artikel.

1. Alle familienamen van personen worden volgens den *burgerlijken stand* geschreven.

2. Historische eigennamen van personen, uit twee of meer woorden bestaande, hebben aan ieder hoofd-deel eene groote letter : *Pieter de Groote*, *Maria van Burgondië*.

Echter geeft het *Woordenboek* op : *Jan Zonder*

Vrees, Jan Zonder Land. De meerderheid der leden neemt die hoofdletter van 't voorzetsel niet aan.

3. In samengestelde aardrijkskundige benamingen krijgt elk deel de hoofdletter : *Noord-Nederland, Middellandsche-Zee.*

4. Namen van maanden, week- en feestdagen, vangen aan met hoofdletters : *Januari, Maandag, Kerstmis* ; — zoo ook in samenstellingen . *Aprilweer, Octoberdag.*

5. Gemeene, als eigen gebezigde namen, vangen met hoofdletters aan : *de Keizer, de Zeventigen, de Booze.*

6. Benamingen van zaken die voorkomen als aangesproken : *ô Waarheid, gij zijt,* enz.

7. Ieder woord in titels, als : *de Heer Burge-meester, Mijnheer X., de Hooge Raad,* enz.

8. De bijvoegelijke naamwoorden van eigen-namen afgeleid : *Engelsch, Beiersch,* enz.

9. In afleidingen van samengestelde eigennamen zal elk deel de hoofdletter behouden, bij persoons-namen als : *Noord-Nederlander, West-Vlaming,* maar niet bij hoedanigheidswoorden, als : *Noordneder-landsche letteren, Zuidnederlandsche Maatschappij.*

10. In samengestelde namen van plaatsen, straten, enz. heeft alleen het eerste woord eene hoofdletter, wanneer het tweede deel een gemeene naam is, als : *Groote-markt, Lange-nieuwstraat,* enz.

11. In het aanhalen van een opschrift of eenen titel *mag* men elk naamwoord met eene hoofdletter schrijven ; het stuk getiteld : *Twee Honden aan één*

Been, of met ééne enkele aan het begin : *Twee honden aan één been*.

Aanmerk. Namen van jaargetijden worden zonder hoofdletter geschreven.

De vergadering beslist dat alle namen, afgeleid van eigen plaatsnamen, als *liereenaar*, wanneer die op zaken worden toegepast, zooals in dit voorbeeld, dat MES beduidt, het geval is, — met eene kleine letter zullen geschreven worden, immers, dat zij tot gemeene namen zijn overgegaan in dergelijke betekenissen.

(Zitting van 6 Januari 1875. Leden die aan de vergadering deel namen, de Heeren : D' Heremans, G. en J. Bols, de Cort, Delcroix, Génard, Spanoghe, van Beers, vander Cruyssen, van Droogenbroeck, van Gansen, van den Branden en Frans Willems.)

Wat betreft het gebruik der hoofdletters in persoosnamen, aanvangende met *de, van, van den, van der, ver, te, ter, toe, ten, op den, van op den*, enz. werd, op voorstel van den heer JOZ. VAN DEN BRANDEN, en naar aanleiding van zijn historisch onderzoek « over het gebruik der hoofdletters in de familienamen gedurende de zes laatste eeuwen », in zitting van 19 December 1875 door hem voorgedragen ; bij meerderheid van stemmen, in de daarop volgende vergadering vastgesteld, dat in de familienamen, beginnende met het lidwoord (*de, den, het, 't*), dit lidwoord *gescheiden* en, in algemeenen regel, met *kleine* letter zal worden geschreven. Eveneens wordt er gestemd dat men *van*, de familienamen beginnende, met *kleine* letter, en de woorden *van de, van den, der*, in 't begin der familienamen

van elkaar en van 't hoofdwoord gescheiden schrijven zal. (19 December 1875).

Op 28 Mei 1876 wordt deze beraadslaging voortgezet, en beslist men verder als volgt, dat *ver*, niet meer afzonderlijk voor *van den* bestaande, volgens het algemeen gebruik in het begin van familienamen *niet gescheiden*, en dus met eene hoofdletter, dient geschreven te worden en integendeel *te, ter* (voor *te der*), *ten* (voor *te den*), als afzonderlijk bestaande en volgens veel gebruikte schrijfwijzen *gescheiden* en met *kleine* letter.

Eindelijk, op 29 October 1876, wordt besloten, dat *op, nêr, uit* — aanvangsilben van familienamen, waar zij, als in de voorbeelden *Opsterbeek, Opzoomer, Neerissen, Uitterschaut*, den klemtoon ontvangen, van 't overige dezer woorden niet mogen gescheiden worden.

Bedrijvend deelwoord

Ligt het in den aard onzer taal, dat een bedrijvend deelwoord een uitgedrukt onderwerp hebbe, zooals in den onderstaanden zin, en verdienen die voorbeelden navolging ?

Voorbeeld : Als een zelfstandig en onafhankelijk volk, behoorden wij reeds het grootste belang in het aankweken onzer tale te stellen, ALS ZIJNDE ZIJ de tale van... (*J. M. Schrant*).

De leden aanschouwen algemeen die soorten van zinnen als Nederlandsche idiotismen, waarin de onderwerpen *hij* en *zij*, slechts welluidendheidshalve ingeschoven, althans in dit voorbeeld kunnen weggelaten worden. (16 December 1875).

Klemtoon

Waar valt de klemtoon op het woord ONDERWIJS, ONDERRICHT, ONDERZOEK, enz. ?

Uit een door de leden in de verschillende streken van Zuid-Nederland gedaan onderzoek over het hier aangeraakte punt, bleek dat :

1. Op vele plaatsen eenige dezer woorden teeneemaal aan 't volk onbekend zijn ; 2. In sommige plaatsen krijgt bij voorbeeld *onderhoud* den klemtoon op *onder*, in andere op *houd* ; 3. De drie zelfstandige naamw. *onderwijs*, *onderricht*, *onderzoek*, krijgen algemeen den klemtoon op de laatste lettergreep ; al de andere woorden algemeen op de eerste.

Uit dit alles denkt de vergadering enkel te mogen afleiden dat de « klemtoon gewoonlijk op *onder* valt, wanneer het tweede deel afzonderlijk als zelfstandig naamwoord kan gebruikt worden » (23 Nov. 1879).

Weerd of Waard, enz.

Schrijft men even goed WEERD en WAARD ?

De vergadering stemt in den volgenden zin : In dit woord en soortgelijke (als *peerd* of *paard*, *rechtveerdig* of *rechtvaardig*, *geerne* of *gaarne*) heeft de zware *e*-klank, hoewel heden minder door de schrijvers gebruikt dan vroeger, ten minste hetzelfde recht als de lange *a*.

Die *e*-klank steunt inderdaad op geschiedkundige gronden ; is gewettigd door het schier algemeen gebruik bij 't Nederlandsch volk ; en uit zijne overeenkomst met de levende taal volgt dat hij natuurlijker, niet zoo vreemd en stijf als de lange *a*,

daarenboven welluidender klinkt. — Is nu de *e*-klank om opgegeven redenen verkieslijk, vooral in volks- en schoolboeken, toch mag de *aa* niet worden uitgesloten. Verscheidenheid is harmonie en rijkdom (11 Jan. 1880).

Zware *E*

Hoe schrijft men best, om den zwaren E-klank te verbeelden : WERELD of WAERELD of WEERELD enz. ?

Al de leden zijn het eens om den zwaren of langen *e*-klank, waar hij zou gebruikt worden, in de opene lettergrepen door eene enkele *e* en in de geslotene door eene dubbele voor te stellen (11 April 1880).

Letterkunde, Geschiedenis en Vaderlandsliefde

Wie eine holde, halb wehmütige, halb frohlockende Melodie
klingt das Wort « Heimat » an unser Ohr und an unser Herz.
(Biese).

Vaderlandsliefde is een samengesteld gevoel, dat zooveel bestanddeelen bevat, als er gedachten liggen opgesloten in het woord vaderland.

Voor den eenen is het vaderland de streek, waar hij is geboren en getogen, waarvan de herinneringen uit zijne kinderjaren hem nog levendig voor den geest staan. Hoe sterk komt de macht dier genegenheid niet uit, indien men zich in het geval plaatst van den banneling, die levenslang van zijn geboorteland verwijderd wordt! Is het niet door het gedurig genot van dit gevoel, dat wij er de kracht niet voldoende van beseffen?

Zoo is het overigens ook met andere menschelijke neigingen. Komt de zucht van den mensch tot het *maatschappelijk* leven niet beter uit wanneer hij zich maar enkele dagen geheel *alleen*, verre van zijns gelijken bevindt? Wordt de liefde van de ouders tot hunne kinderen ooit sterker gevoeld dan wanneer zij ver van hen verwijderd zijn, of zich in het vooruitzicht bevinden hen voorgoed te moeten

missen? Zoo is het ook met de liefde tot het vaderland. Wij ondervinden haren invloed niet, omdat wij ons land nooit hebben moeten verlaten.

Nochtans zij bestaat, en onverschillig waar uwe wieg eens stond, in Vlaanderens vruchtbare beemden of in Limburgs dorre heide, het zal altijd dat plekje op aarde wezen, wat u bijzonder zal aantrekken.

Waar Maas en Schelde vloeien,
De Noordzee bruischt en stormt;
Waar vrede en kunsten bloeien,
En Vrijheid mannen vormt;
Waar velden, wouden, weiden,
A's gaarden rijk beplant,
De weelde en vreugd verspreiden
Daar is, daar is ons vaderland.

EM. HIEL.

.

Daar, in het vlakke Limburg,
Verheft zich 't hutteken mijn,
Met groene deur en blinden,
Een echte liefdeschrijn.

En heb ik het ooit verlaten,
Vergeeten doe ik het niet;
Voor 't zalig ouderenstulpje
Klinkt immer nog mijn lied.

J. A. NILIS.

Voor anderen is het vaderland iets meer dan de geboortegrond, het is de maatschappij, het zedelijk lichaam, dat hen opgevoed en gevormd heeft. Het is in dat geval niet alleen de vereeniging van personen behoorende tot hetzelfde volk, maar het zijn al de omstandigheden, die onder de menschen eenen band, een geheel, eene eenheid doen ontstaan : gemeenschap van taal, van karakter, van gedachten,

van zeden, gewoonten en belangen. Het gevoel, dat uit deze gemeenschap voortspruit, is de dankbaarheid tot onze gemeenschappelijke moeder het geboorteland, dat ons eerst gevormd en later onder de bescherming zijner wetten genomen heeft.

Om ook de kracht van *dit* gevoel te doen uitkomen, behoef ik slechts te wijzen op den ongelukkige, die de heilige banden van dankbaarheid jegens zijn vaderland zou verbreken, het zou benadeelen of verraden. Hij zou veracht worden door ieder weldenkend mensch.

Deze opvatting van het vaderland strekt zich verder uit dan de eerste en volledig ze daarenboven, want de gehechtheid aan den geboortegrond is meestal beperkt tot een klein gedeelte van ons land, terwijl de liefde tot de maatschappij, waarin wij leven, zich veel verder uitstrekt. Men zegge van onze eigenaardige Belgische vaderlandsliefde wat men wil, ik beweer dat dit gevoel zich veel sterker ontwikkelt in een klein en samenhangend land, dan in een groot. Zou er bijvoorbeeld veel vaderlandsliefde bestaan hebben in de ver verwijderde provinciën van het machtige Romeinsche rijk? Zeker niet. Hadden de Parthen iets gemeens met de Bretagners en hebben van den anderen kant de Limburgers niet dezelfde staatkundige belangen te verdedigen als de West-Vlamingen?

Kortom, wij verstaan onder vaderland nu eens onze geboorteplaats, het ouderlijk erf, het geboortehuis, dan weer het land in zijn geheel, waarin men geboren en getogen is. Maar « alles was mit

Heimat zusammenhängt, *heimelt* uns an », zegt Alfred Biese, en dat is zoo; het is ons allemaal even dierbaar en even eigen.

*
* * *

Men hoort nochtans in zekere kringen wel eens zeggen, wanneer er van vaderlandsliefde spraak is, dat zulke overgevoeligheid, zulke sentimentaliteit in onze ontwikkelde XXe eeuw van een valsch standpunt uitgaat; stoomschepen, spoorwegen en telegrafien zouden de afstanden, die vroeger de volkeren scheidde, zoozeer ingekort hebben, dat de geheele bewoonde aarde één groot rijk en ons aller vaderland zou geworden zijn.

Deze lichtzinnige redeneering heeft zelfs niet het voordeel van iets nieuws onder de zon te zijn. Reeds in de oudheid waren er zoogenaamde wijzen, die de spreuk huldigden : Ubi bene, ibi patria. — Waar het ons goed gaat, daar is ons vaderland.

Zooals ik zoeven zeide, mijne Heeren, hebben wij tot nu toe misschien allen het geluk gehad van in ons land, kort bij of in onze geboorteplaats te mogen verblijven. Maar wanneer gij eens in den vreemde onder andersdenkende en -sprekende bewoners, met andere zeden en gewoonten, zult moeten vertoeven — en al gaat het u daar nog zoo goed — dan bekruipt u onweerstaanbaar de lust, om de woelige stad of het nederige dorpje weer te zien, waar gij de prille lentedagen uws levens hebt doorgebracht. Dan eerst zult gij het verkeerde van de zoeven aangehaalde cosmopolitische stelling duidelijk begrijpen en weten wat heimwee is. Dan eerst

zal eene geheimzinnige kracht u het graf doen kiezen op de plek waar eens uw wiege stond.

Van den anderen kant zijn er lieden, die niet ongaarne in een debating-club de stelling zouden verdedigen, dat het nationaliteits-begrip verderfelijk is voor de ontwikkeling van 't menschdom. Wij hebben er ontmoet, die hoe eer hoe beter al wat naar natinoaliteit en « zoogenaamde vaderlandsliefde » riekt, uit de wereld verbannen wilden zien, omdat daarin, naar zij beweerden, de bron van elken oorlog is te vinden. Geheel in overeenstemming met hun beginsel, veroordeelen zij het stelselmatig onderwijzen van de geschiedenis des Vaderlands, omdat daardoor de belangstelling in krijgsbedrijven, de sympathie voor « zoogenaamde » helden wordt levendig gehouden, de geest van nationale afzondering bestendig, het wereldburgerschap bestreden. Zij zouden niets liever zien, dan dat de wanhoopskreet : « Vergeet uw afkomst, o dappere Belgen ! » in allen ernst en op grond van bedaarde redeneering, eene volksleuze wierd, en dat iedere natie ter wereld zich mocht beijveren hare geschiedenis in 't vergeetboek te schrijven.

Bij alle overdrijving en naast de verloochening van het vele goede, dat door het nationale leven in de verschillende deelen der aarde werd en nog wordt tot stand gebracht, ligt ook aan deze opvatting eenige waarheid tot grondslag. Waar het nationaliteitsgevoel zich uit in eene zelfgenoegzame afzondering van de overige wereld, in een hoogmoedig snoeven op vaderlandsche deugd, in een waanwijs minachten van 't leven en streven van andere volken, of wel

waar het nationaliteits-gevoel den bedenkelijken vorm aanneemt van heerschezucht, en het zwaard aangrijpt om naburen onder 't juk te brengen, daar doet het groot kwaad, maar daar ook is het *eenzijdig*, daar is het *ziek*.

Een gezond nationaal leven te onderhouden is een van de voornaamste doeleinden, die de school moet trachten te bereiken. Dat nationale leven is eene van de maatschappelijke deugden. Dat nationale leven moeteene van de practische vruchtender school wezen.

Welnu, tegen dat *cosmopolitisme* van onze dagen hebben de leeraren van letterkunde en van geschiedenis eene verheven rol te vervullen. Niet alleen onrechtstreeks, maar rechtstreeks moet die vijand worden aangevallen. Ja, mijne Heeren, de Geschiedenis, de Aardrijkskunde en de Moedertaal, ziedaar de drie groote factoren bij de vorming van onze Belgische burgers. Zonder de juiste waardeering van ons land, onzen volksaard, onze volkshistorie, ons volksleven en onze volksrechten en plichten, kan geen burger zijn vaderland dienen, zooals hij het behoort te dienen, d. w. z. door te arbeiden in zijn kring, en zelfstandig gebruik te maken van zijne burgerrechten. Onze geheele staatsinrichting is er op berekend, dat wij verstandige burgers vormen, en niet alleen voor 't geldmaken afgerichte lieden, die geen ander ideaal hebben dan zooveel mogelijk in zoo weinig mogelijk tijd te verdienen. (1)

(1) *Ons Onderwijs*, Tweemaandelijksch Tijdschrift, Amsterdam, 1872, blz. 141.

*
* *

Wij bedoelen hier de letterkunde in hare breedste opvatting : letterkunde der oudheid, der middel-eeuwen en der nieuwe tijden, nationale zoowel als vreemde letterkunde. De leeraar vindt herhaaldelijk voorbeelden te over om het vaderlandsch gevoel bij zijne leerlingen op te wekken en te vermeerderen. Kennen zij het *heimwee* niet ? Welnu, tal van schrijvers, hebben dat gevoel meesterlijk weergegeven. Men leze bijvoorbeeld het eerste bedrijf van de « Iphigenie » van Goethe, om te zien wat er omgaat in het hart van die edele Grieksche dochter. Ondanks de vereering en de liefde, die zij geniet, is zij eene vreemde gebleven in het land der Barbaren :

Denn ach ! mich trennt das Meer von den Geliebten,
Und an dem Ufer steh' ich lange Tage,
Das Land der Griechen mit der Seele suchend ;
Und gegen meine Seufzer bringt die Welle
Nur dumpfe Töne brausend mir herüber.

Hoe schoon en hartsroerend is hierin de uitdrukking « das Land der Griechen mit der Seele suchend ! » De Grieksche bannelinge zocht eerst met het oog, zoover het gezicht kon reiken, en dan verder met de ziel naar het verwijderde Grieksche vaderland.

Dit herinnert ons aan de korte, maar schoone verzen van Homerus (V, 156) wanneer hij zingt van Odysseus :

Over dag zat hij op rotsen en zandige heuvelen
En kwelde zijn hart met weenen en zuchten en jammeren
En doorschouwde met tranen de groote vlakke der zee.

Ook het vaderland in engeren zin, het ouderlijk huis, het geboortedorpje of -stadje met zijne omgeving trekt ons onwederstaanbaar aan. Wij groeien er mee samen. Wij denken gaarne aan tuin en veld, aan bosch en beek, aan boom en wei, aan alle plekjes waar wij als kinderen gespeeld en gestoeid hebben.

Eene onzer psychologische eigenschappen is het onbezielde in onze verbeelding te bezielen, en het aldus nader tot ons te trekken. Het kind ziet een levend wezen in zijne pop, de natuurmensch ziet bezielde wezens in bosch en boom, in stroom en berg, in donder en bliksem. De meubels, het huisraad van onze geburen zijn ons onverschillig, die zijn dood voor ons; *ons* kamertje, *onze* schrijftafel, *onze* stoelen en tafels, waar wij jaren en soms tientallen van jaren mee doorgebracht hebben, zijn ons anders dierbaar, wij zouden ze niet graag missen.

Zoo ook voelen wij ons op geheimzinnige wijze aangetrokken door de menschen, die wij in onze jeugd hebben leeren kennen, onze ouders en verwanten, onze oude schoolkameraden, door allen die met ons gespeeld en geleerd hebben. De indrukken, die men als kind heeft gekregen, zijn de diepste en blijven het langst bij.

Nog ruischen om mij henen
De tonen van 't oude lied
Dat moeder plag te zingen,
Wanneer ze aan mijn wiegje stiet.
Nog klinken in mijn ooren
De woorden van 't oude verhaal,
Dat moeder mij vertelde
En herhaalde zoo menigmaal.

Nog hoor ik haar zoete stemme.
Die fluisterend den zege mij bood,
Wen zij mij, knaap of jongeling,
Beschermend in de armen sloot.

Nog immer meen ik te hooren
Haar eenvoudige vrome bête,
Die zij mij, kind, leerde staamlen
Als waarborg van rust en vrêe.

De jaren zijn henen gevlogen !
Mijn haren vergrijsden reeds lang :
Toch klinken thans nog in mijne ooren,
Haar verhaal, haar gebed, haar gezang.

De jaren zijn spoedig vervlogen, ...
Zij ging heen naar een beter oord.
Toch leeft op dees dag nog haar beeltnis
In mijn hert ongeschonden voort.

(Getoonzet door Jan Blockx).

JAN BOUCHERIJ

*
* *

Ook de gedachte aan het vaderland in zijne *breedste* opvatting is bij ons, Belgen, levendiger dan men gewoonlijk meent, en is zij het niet, dan behoort zij door de opvoeders der jeugd wakker geschud te worden, want zij sluimert in iedereen.

De geheimzinnige en bijblijvende macht van het bloed en van onze Germaansche afstamming; de taal, dat dierbare pand onzer moeder, die ze ons het eerst heeft leeren gebruiken om te spreken en te bidden, om er onze eerste gedachten in uit te drukken; de godsdienst, waar onze voorouders in en soms voor geleefd hebben, de zeden en gebruiken, die ons Vlaamsche land en volk zoo talrijk en zoo eigenaardig bezit. Dat alles vormt rondom ons een

dampkring, waarin wij leven, welks lucht wij inademen, die zich samensmelt met ons bestaan.

Iedere bladzijde onzer geschiedenis geeft een of ander bewijs van de levendige vaderlandsliefde, waarmede onze voorouders waren beziel. De taak vanden leeraar van geschiedenis, zoqals wij aanstonds zullen zien, is hierop te wijzen en met nadruk te wijzen.

Maar ook de leeraar van taal- en letterkunde mag hier in zijne roeping niet te kort komen. Hij, die oude talen doceert, kan wijzen op Solon, en zijne schoone lofrede op zijn dierbaar Athene, waar Pallas beschermend hare handen over uitsteekt, op het « daimonion ptoliethron » der tragische enlyrische dichters; hij wijze op het van vaderlandsliefde tintelende Sirmio (c. 31) van Catullus, op de heerlijke beschrijving van Italië door Virgilius (Georg. II, 173) op de landelijke teekening die Horatius ons geeft van zijn vaderland (I, 7, II, 6), op Cicero, wanneer hij aan zijn vriend Atticus van Arpinum uit schrijft : « Gij moet weten, dat ik hier geboren ben, en dat ik derhalve een verborgen, een onverklaarbaar gevoel koester voor deze plaats » (De legibus II, begin).

Ook de leeraar van hedendaagsche talen heeft keuze en gelegenheid in overvloed om vaderlandsliefde op te wekken. Vooral de Deutsche letterkunde heeft uitgemunt op dat gebied. Ondanks zijne staatkundige verbrokkeling is Deutschland het klassieke land der vaderlandslievende dichtkunst. Wij wijzen slechts op Walter von der Vogelweide, op de Deutsche vrijheidzangers of op de talrijke « Kriegsliriker ». Ook de « modernen » kunnen gevoelvol

en teeder zijn, zooals de Sleeswijksche en maar al te weinig bekende dichter Storm. (1) Hoe schoon zijn de verzen waarin hij zijn geboortestadje (Husum) bezingt :

Am grauen Strand, am grauen Meer,
Und seitab liegt die Stadt ;
Der Nebel drückt die Dächer schwer,
Und durch die Stille braust das Meer
Eintönig um die Stadt.

Es rauscht kein Wald, es schlägt im Mai
Kein Vogel ohn' Unterlass ;
Die Wandergans mit hartem Schrei
Nur fliegt in Herbstesnacht vorbei.
Am Strande weht das Gras.

Doch hängt mein ganzes Herz an dir,
Du graue Stadt am Meer ;
Der Jugend Zauber für und für
Ruht lächelnd auch auf dir, auf dir,
Du graue Stadt am Meer.

Hoe krachtig, hoe verheven klinken 's dichters woorden wanneer hij met tranen in de oogen zijn vaderland verlaat en dan tot zijn jongen zoon spreekt :

Und du, mein Kind, mein jüngstes, dessen Wiege
Auch noch auf diesem teuren Boden stand.
Hör mich ! — denn alles andere ist Lüge —
Kein Mann gedeihet ohne Vaterland.

(1) Storm behoort tot de beste novellenschrijvers en lyrische dichters der 19^e eeuw. Hij werd geboren te Husum, in Sleeswijk, den 14 Sept. 1817, studeerde in de rechten te Kiel en te Berlijn, werd op verscheidene plaatsen rechter en stierf, eenige jaren geleden, in zijn geboorteland, dat hij zoo heerlijk bezong.

Kannst du den Sinn, den diese Worte führen
In deiner Kinderseele nicht verstehen,
So soll es wie Schauer dich berühren
Und wie ein Pulsschlag durch dein Leben gehen.

Groot en schoon is ook onze Vlaamsche liederenschat, al is hij ook zoo niet bekend en uitgegeven als de Duitsche. Wat een arbeidsveld voor den vaderlandslievenden leeraar van Nederlandsch ! « Het Nederlandsche volk is bij uitstek zangerig gestemd », zegt onze wakkere studiegenoot Karel Heyndrickx in de inleiding van zijn verdienstelijk studentenliederboek. De Duitsche Liederschätze hadden dat reeds lang te voren in Deutschland gedaan en het Duitsche patriotismus is er merkkelijk door vermeerderd.

Men leze, men zinge : *De druppels van de Zee, Voor God en Vaderland, Waakt* (Antheunis), *Mijn Vadersen*.

« Hun geest blijft in leven zoolang 't Vlaamsche kind
Den God en het land zijner vaad'ren bemint,
En moed put op de uren van stormengedruisch
Aan liefde voor Vlaand'ren, aan liefde voor 't kruis. »

Men leze, men zinge : *De Vlaamsche zonen zingen vrij en blij* (Guido Gezelle), *Voor Vaderland en Vorst* (Aelvoet).

« Gegroet, o glorierijke grond,
Na eeuwen vrij gekocht,
Waar de asch der dapp're vaad'ren rust,
U blijven wij verknocht.
Want volk, dat nimmer landaard acht,
Zijn vaderland bespot,
Is waard van vreemde d'wing'landij,
Is rijp voor 't slavenlot ! »

Men leze, men zinge : *Aan Vlaanderen, Dat vinnig*

*Vlaamsche bloed, De maagd van Vlaanderen, Aan
het Vlaamsche land (S. Daems).*

« Mijn Vlaamsche land, laat and'ren u misachten,
Ik min u teer, o mijn geboorteland !
Geen uitheemsch schoon kan ooit de vlam versmachten,
Waarvan mijn hart voor uwen bodem brandt !
Mijn Vlaamsche land, hoe schittert ge in mijne oogen
Met al uw pracht van uwe eenvoudigheid....
U heeft nog niet het klatergoud bedrogen
Door 't zingestreef alom ten toon gespreid. »

Men leze, men zinge van Jan Boucherij :

« Maar moest heel Vlaanderland
Zijn eigen taal verdringen,
En zingen vreemd gezang,
En huldgen vreemden schijn,
En moest een enkele slechts
In eigen taal nog zingen,
Een slechts haar hulde biën —
Die ééne wil ik zijn.
Maar neen, Goddank, er leeft
In onze Vlaamsche gouwen
Een dappre jonglingsschaar,
Die Taal en Volk vereert ;
Wij durven zonder schroom
Op haar onz' hope bouwen,
Dat zij het Vlaamsche lied
Aan Vlaandrens nakroost leert.
Mijn stem, helaas ! verzwakt
Bij 't klimmen mijner jaren,
Maar toch nog zing ik mee
In 't forsche jonglingskoor ;
Wij zullen saam den glans
Der moederspraak bewaren,
Opdat zij schitteren moog
De gansche wereld door !

(Getoonzet door Edm. Lemoine)

Men leze, men zinge : *Hand in hand, Heil Vlaanderen* (Noterdaeme), *Kerelslied* (Goethals), *Het Kerelskind* (Rodenbach), *De Vlaamsche wacht* (Persijn), *De Zanger* (Rodenbach), *Wie kan u ooit vergeten*, (van Droogenbroeck).

O Nederland, uw tale
Was mijnes geestes licht,
En 't eerste woord van liefde
Werd mij in 't Vlaamsch gericht.
Nog s'raalt voor 't oog der ziele
Die vlamme klaar en puur
Nog leeft in mijnen boezem
Dit eerste liefdevuur.

Ik zou nog talrijke andere vaderlandsche liederen en gedichten kunnen aanhalen zooals : *Te Groeninghe* (Gezelle), *Schud uw manen* (Janssens), *Een man een woord* (van Droogenbroeck), *Mijne moedertaal* (de Cort), *Vlaanderen* (Hoffmann von Fallleben), *Der Kerels zonen*, *Ons Vaderland* (Th. Sevens), *De Vlaamsche Leeuw* (van Peene), om niet te spreken van tal van verdienstelijke vaderlandsche gedichten van de hand van onzen geachten voorzitter, Des. Claes, en van ons medelid den Heer Moortgat.

Wij hebben een schat van zulke liederen het eene al schooner dan het andere, maar... onze zangers sluimeren en onze lezers... och, zijn maar zeldzaam, en, indien er zijn, lezen zij nog liefst romans.

Langzamerhand, zonder het gewaar te worden, zijn door de gemakkelijkheid van verkeer, door de mogelijkheid! om in korten tijd en voor weinig geld groote afstanden af te leggen, de bevolkingen door elkaar geworpen. In de beambtenwereld, waar de huisgezinnen op eenige dagen tijd op last der

overheid van den eenen kant van België naar den anderen moeten verhuizen, is het kind in zekeren zin « heimatlos » geworden. Het heeft dat droomerig plekje, dat aangenaam hoekje niet, dat het zoo geheimzinnig aantrekt tot in zijnen ouden dag. Het heeft een internationaal nationalisme, om ook eens een paar vreemde woorden te gebruiken.

Daarbij komt tegenwoordig een groote drang van het land naar de stad. Er bestaat in onze dagen eene sterke middelpuntzoekende kracht in de maatschappij. Eigen taal, eigen zeden, eigen gewoonten worden vervangen door algemeenheden in alle opzichten ; zelfs het hart onttrekt zich aan de geboorteplaats. — Gevolg : slechte vaderlanders.

Tegen dien stroom behoort opgezwommen te worden. De leeraars van taal en letterkunde zijn aangewezen. Dat zij de leerlingen bijv. de volgende verzen voorhouden :

« 'k Wou de groene beemd aanschouwen
En het gulden korenveld,
Waar de zeisens vroolijk klinken
En het oogstlied dreunend schelt.
In het Schelderiet wou 'k hooren
Wind en water zingend zoet,
'k Wou den schepenstoet zien glijden
Langs de vale, vlakke goed.
'k Wou in 't malsche gras der weiden
Bonte koekens weiden gaan,
En ze 's avonds stalwaarts stouwend
Knellend met de jakke slaan ;
Wederzien mijn grijze toren
Met de roode daken rond
En dan hooren, in 't naar huis gaan :
« Welkom thuis ! » uit ied'ren mond. »

(A. JANSSENS).

Lief en eenvoudig is ook het volgende :

« Ich komme aus Italiën fern
Und will euch alles berichten
Vom Berg Vesuv und Romas Stern
Die alten Wundergeschichten.
Da singt eine Fee auf blauem Meer
Die Myrten trunken lauschen —
Mir aber gefällt doch nichts so sehr
Als das deutsche Waldesrauschen.

In de klassieke Duitsche letterkunde heeft de zucht naar het vaderland hare schoonste uitdrukking gevonden in het Mignonlied van Goethe, het hooglied der « Sehnsucht ». Hoe roerend komen de vragen « Kennst du das Land »... « Kennst du das Haus »... « Kennst du den Berg » telkens terug! Hoe treffend komt daarop als antwoord : « Dahin! dahin, möcht ich mit dir, o mein geliebter, zieh'n... Dahin! dahin geht unser Weg! O Vater, lass uns zieh'n! »

« Zoo omsluit de taal den geest der volkeren. De taal is als een kleed, dat over het denkend, voelend, handelend volk ligt en zijn lidmaten eng omvat. Zij is een afgietsel, een wêerspleet der ziele zelf van het volk dat ze spreekt. In de taal eens menschen ligt zijn land, zijn hert geschilderd ». (1)

*
* *
*

Men heeft ons, Belgen, wel eens verweten, dat wij geen vaderlandsliefde hadden, dat wij zoon-genaamde kosmopolieten of wereldburgers waren, en wat meer is, men vertelt, dat wij dat gevoel niet voldoende kunnen bezitten, omdat wij van een

(1) *Dr Verriest*, Taal en Opvoeding, Bijvoegsel aan « Jong Antwerpen » bl. 17.

eigen vaderland slechts mogen spreken sedert 1830. Met andere woorden : Er is geene geschiedenis van België. Het bestaan van ons land is het gevolg van de diplomatische kuiperijen der grootte mogendheden. België is geboren in 1830 en daarvóór hebben wij de geschiedenis der andere landen waar België aan toe behoorde.

Welnu, de leeraar van geschiedenis, moet in zijne lessen tegen die grove onwaarheid opkomen. Is het niet verkeerd zulk een onvaderlandsch gedacht te laten voortwoekeren indien het valsch is? Kunnen wij een land lief hebben, dat geen verleden heeft in de geschiedenis en wiens staatkundige gezichteinder niet verder zou reiken dan tot 1830. Neen, niet waar? Mogen ook zekere Fransche scholen zoo leeren, wij Vlamingen hebben een eigen nationaal bestaan, waar wij fier op mogen zijn, en ik ga beproeven om u er van te overtuigen. (1)

Oppervlakkig beschouwd, schijnt er niets wanhopigers, niets ingewikkelders te zijn, dan de geschiedenis van ons land. Te vergeefs zoekt men er hetzij eene aardrijkskundige, hetzij eene staatkundige, hetzij eene rassen-eenheid. En inderdaad, België is een land zonder natuurlijke grenzen, waar men twee talen spreekt en gedurende lange eeuwen van anderen afhankelijk geweest is. Sedert het verdrag van Verdun was het links van de Schelde leenroerig van Frankrijk en rechts van Duitschland. Van de 10^e eeuw af vertoont ons land het meest

(1) Zie de redevoering van prof. Pirenne uitgesproken te Brussel in 1899 bij gelegenheid van de uitreiking der onderscheidingen behaald in den algemeenen prijskamp.

ingewikkelde mengsel van eigenaardige en onregelmatig gevormde vorstendommen, die daarenboven nog meestal tweetalig waren. En daarbij niet te vergeten, als om de verwarring nog te vergrooten, eene menigte geestelijke leenen, die ons land nu eens aan het aartsbisdom Keulen, dan weer aan dat van Reims verbonden. (1)

Is het dan te verwonderen, dat vele jonge lieden in die overgroote menigte van feiten en gebeurtenissen niet alleen verward geraken, maar ook de overtuiging krijgen, dat de geschiedenis van België vóór het Burgondisch tijdvak niets anders is dan eene reeks van bijzondere geschiedenissen van vorstendommen, waar ons land uit bestond. Met andere woorden zij geraken verloren in de enkele deelen en missen den allesomvattenden nationalen oogslag.

Indien men echter nauwkeuriger toeziet, dan bemerkt men terstond, dat die verwarring slechts schijnbaar is. Uit de geschiedenis der bijzondere graafschappen, hertogdommen en bisdommen ontwikkelen zich in de middeleeuwen groote en breede karaktertrekken, die aan ons land een eigen bestaan geven. Aldus beschouwd komt onze vaderlandsche geschiedenis tot haar volle recht, en zij bestaat dan niet meer uit eene opeenvolging van bijzondere feiten en gebeurtenissen zonder staatkundig gevolg voor de hedendaagsche tijden, maar uit een afgerond geheel.

De geschiedkundige eenheid van Vlaamsch België, die werkelijk bestaat, en door de middeleeuwen

(1) Zie : *Pirene*, « Histoire de Belgique ». Inleiding.

voldoende bevestigd wordt, is natuurlijk het gevolg van onze eenheid van afkomst zooals in Duitschland. De band die de Vlaamsche bevolking in België vereenigde was het gemeenschappelijk *sociaal* leven, veel meer dan het gemeenschappelijk *politiek* leven. De kommen van Maas en Schelde zijn de vlakten waarover de Germaansche en de Latijnsche wereld elkander de hand hebben toegereikt. (1) In die omhelzing echter hebben de Zuid-Belgen, de Walen, hun oorspronkelijk Germaansch karakter verloren, wij echter in het Noorden zijn gebleven wat wij waren. De persoonlijkheid der Zuid-Belgen heeft zich opgelost in eene nieuwe, die Waalsch-België geworden is.

Werpt men nu een blik op de kaart van Westelijk-Europa, dan bemerken wij terstond drie kleine staten als samengedrongen tusschen twee groote : Holland, België en Zwitserland tusschen Frankrijk en Duitschland. Deze toestand is het gevolg van eene lange historische werking. Hij is ouder dan onze eeuw, ouder dan de moderne geschiedenis : hij dagteekent uit de grijze middel-eeuwen en juister gezegd uit het Carolingisch tijdperk.

Na het wanordelijk bestuur der zonen van keizer Lodewijk den Vromen, die zich onder elkander over hunne erfenis niet konden verstaan, komt het Verdrag van Verdun in 843 eindelijk den gewenschten vrede brengen. Karel de Kale krijgt het grondgebied, dat later Frankrijk geworden is, Lodewijk dat wat

(1) *Pirene*, « Histoire de Belgique ». Inleiding.

later Duitschland uitgemaakt heeft, en Lotharius ontvangt tusschen de staten zijner broeders eene lange strook gronds zonder rassen- noch staatkundige eenheid, wier grenzen dwars over bergen en stroomen van de Noordzee tot in het midden van Italië gingen.

Dit zonderling keizerrijk wordt heden nog vertegenwoordigd door de zoeven genoemde kleine landen, en een dezer is België. Onze Belgische geschiedenis heeft dus een uitgangspunt, maar niet in het verdrag van Londen van 1830, maar in dat van Verdun van 843.

Van dat oogenblik af spelen wij Vlamingen in de geschiedenis van België de hoofdrol. Ons Vlaamsch land wordt sedert niet alleen het tooneel der voornaamste oorlogsgebeurtenissen, onze machtige geburen komen niet alleen hunne twisten bij ons uitvechten, maar wij vormen ook gedurende lange vredejaren een in het vuur van den strijd gesmeed wapen tegen de Latijnsche invloeden. In onzen Lotharingischen oorsprong van de 9^e eeuw stond reeds geschreven : Gij zult moeten strijden of gij zult niets zijn.

Het verdrag van Verdun werd echter spoedig geschonden. Onze twee machtige naburen trokken jarenlang, het rijk van Lotharius II, als eene warme deken naar zich toe, dan eens rechts dan eens links, tot dat wij ten slotte op het einde der 9^e eeuw grootendeels bij onze stamgenooten de Duitschers werden ingelijfd. Vlaanderen bleef een Fransch leen en ondanks dat Vlaamsch.

Tusschen de twee machtigste rijken van het

Westen liep er nu in ons land eene vermaarde grens : het was de Schelde. Deze grenslijn is het, die in den loop der volgende eeuwen langzamerhand zal uitgewischt worden. Het Fransche leen, links van de Schelde zoowel als het Duitsche, rechts van dezen stroom gelegen, zullen zich langzamerhand van hunne wederzijdsche leenheeren losmaken, en, onder het huis van Bourgondië zien wij uit deze voortdurende samenwerking een nieuw en grooter Vlaanderen ontstaan, dat niet de Schelde, maar de Maas en zelfs den Rijn tot grens zocht te krijgen.

De vereeniging der Nederlanden onder de regeering van Filips den Goede was echter niet *alléén* veroorzaakt geworden door de zucht der Belgische provinciën om zich van hunne machtige leenheeren te ontdoen, maar ook door bijzondere oorzaken, die dit streven zeer zijn ten goede gekomen : Frankrijk was verzwakt door den 100 jarigen oorlog, Duitschland door zijne keizers uit het Luxemburgsche huis. De Bourgondiërs en de Vlamingen streefden beiden naar onafhankelijkheid. Is het dan te verwonderen, dat zij er samen in gelukt zijn ?

Godsdienst, recht en staatkunde hebben machtig veel hiertoe bijgedragen. Zij hebben de oude Vlaamsche leenen en rijksheerlijkheden, zonder nochtans hunne zelfstandigheid te vernietigen, versmolten. Zij hebben samengewerkt tot hetzelfde doel. Het verschil van gewest, taal en volksgewoonten is blijven bestaan, maar daarboven zweeft er een gemeenschappelijke geest en beschaving, eene samensmelting van al de Germaansche bestanddeelen.

Niets is inderdaad merkwaardiger en belangrijker dan de beschavingsgeschiedenis onzer Vlaamsche provinciën gedurende de middeleeuwen en zelfs in de latere tijden. Gelijk ons land besproeid en gevormd werd door machtige stroomen uit Frankrijk en uit Duitschland, zoo is ook onze beschaving een uitvloeisel dierzelfde landen, met dit onderscheid nochtans, dat Waalsch-België eene slaafsche nabootsing is van de Latijnsche wereld en eene daarop gevormde cultuur bezit, terwijl ons bestaan als Vlamingen te zoeken is in de nacht der tijden. Onze hoedanigheid van de oudsten des huizes heeft ons daarenboven op de Walen een overwegenden invloed gegeven. De Geschiedenis getuigt het.

In de bisschoppelijke scholen van Luik bijvoorbeeld doceerden de grootste Vlaamsche geleerden naast Waalsche meesters. De Vlamingen, als zoovele lichttorens der wetenschap, oefenden in het Luiker land een weldadigen invloed uit. Uit Engeland en uit Frankrijk kwamen jeugdige priesters er eene hoogere geestesontwikkeling zoeken.

Terzelfder tijde breidde zich de Rijnlandsche kunst, dwars over het bisdom Luik, steeds meer en meer naar het Westen uit. Luik, ofschoon Romaansch van taal en bevolking, had in de middeleeuwen, tengevolge van dien invloed, het uiterlijk eener half Duitsche stad. Zij herinnert eenigszins aan Keulen, Worms en Mainz. In het Kapittel van St Lambertus leefden broederlijk te zamen Waalsche, Vlaamsche en Duitsche klerken.

Vlaanderen van den anderen kant is in de middeleeuwen het kanaal geweest, waarlangs tal van

Fransche beschavingsproducten Duitschland zijn binnengedrongen. Het gaf echter in het voorbijkomen aan al dat uitheemsche een Vlaamschen stempel : Men denke slechts aan de instelling van den Godsvrede, van de ridderschap en de gothieke kunst.

Dit zij genoeg, mijne heeren, om te bewijzen dat Vlaamsch-België gedurende de middeleeuwen eene beschaving bezat zoo machtig dat zij afkleurt op alles wat zij aanraakt. Zoo is het op letterkundig zoowel als op kunstgebied, zoozeer ten opzichte der instellingen als der zeden. Men denke vooral niet dat Noord-België, gelijk Zuid-België slechts ontleend en uit het buitenland heeft opgenomen ; neen, het had reeds lang een eigen zijn, een eigen wezen. En heeft het nu en dan vreemde bestanddeelen opgenomen, dan heeft het ze zoo gekneed, hervormd en er iets nieuws van gemaakt, dat het ten slotte niet meer vreemd maar weer Vlaamsch is.

Is « Reinaert de Vos » niet een karakteristiek Vlaamsch meesterstuk al is het ook eene navolging van Fransche bronnen ? Is van Maerlant, omdat hij uit de Fransche litteratuur put, daarom minder « vader der Vlaamsche letterkunde » ? Vroeger nog dan West-Vlaanderen, had Limburg reeds eene letterkroon verworven, maar met het verval van handel en welvaart verloor het weldra zijnen invloed op de taal.

Als later de bloei van Brugge, Ieperen, enz. achteruit ging tegenover Brabant en Antwerpen, was de taal reeds zoo vast geschoeid in haren

West-Vlaamschen vorm, dat zij veelal werd overgenomen en nog enkel ten deele gewijzigd. (1)

Iedereen weet hoe in ons vaderland de kunst de letterkunde ver overtroffen heeft. Gedurende drie eeuwen bekleedden wij den eersten rang. Hebben wij niet, ondanks den invloed van buiten, eene eigen Vlaamsche schilderschool? En wie in den vreemde durft Rubens en Van Dyck naar de kroon steken?

Welnu al die grootheid, gevoegd bij de behendigheid der eerste Bourgondische vorsten, hebben van de Nederlanden eene staatkundig eenheid gevormd, daar waar de maatschappelijke reeds lang bestond. Nochtans de Bourgondiërs waren vreemdelingen. Zij handelden niet zoozeer in het belang van het volk alswel in dat van hun eigen. Dit neemt niet weg, dat wij hun kostbare instellingen schuldig zijn die onze staatkundige eenheid tot in de 18^e eeuw trouw bewaarden. Zij hebben zich daarenboven verdienstelijk gemaakt door de hooge bescherming, die zij verleenden aan kunsten en letteren, vooral aan de Fransche. Hoewel vreemdelingen waren wij voor ons te gelijk wat de Hohenzollern voor Pruisen en de Medicis voor Florence waren.

Langzamerhand gelukten de Bourgondiërs er zelfs in hunne vreemde afkomst te doen vergeten, immers, wij zeiden het reeds, die met Vlaamsch omgaat, wordt er mee besmet. Filips de Goede bijvoorbeeld is nog Franschman in merg en been, maar Filips de Schoone

(1) *Prof. Dr Verriest*, Taal en Opvoeding, Bijvoegsel aan Jong Antwerpen, Jan. 1904.

en Karel de V^{de} zijn reeds Nederlanders, Vlamingen. Hun karakter getuigt het. Het spreekt van zelf, dat zulk een ommekeer aan het hof zijn terugstoot moest ondervinden in het geheele land. Een nationale en vaderlandslievende geest bezielde geheel Nederland van Groningen tot Atrecht.

Ach ! hadden die schoone tijden toch langer mogen duren ! Maar neen, de godsdienstoorlogen der 16^e eeuw komen helaas alles bederven ; zij scheidten de Nederlanden in twee vijandige kampen : de noordelijke zijn den Protestantschen, de zuidelijke den Katholieken godsdienst toegedaan.

Deze laatste treden sedert een tijdvak van verval binnen. Hunne vorsten, eerst Spaansch, vervolgens Oostenrijksch, verwaarloozen noodzakelijkerwijze het land. Zij zijn verplicht, aangezien zij buitendien of koning van Spanje of keizer van Duitschland zijn, de Belgische belangen over het hoofd te zien ten bate van andere die hooger stonden. Zij werden dien ten gevolge medegesleept in alle groote Europeesche oorlogen. Ofschoon gekortwiekt door Holland, geplunderd door de legers der mogendheden, verminderd door Frankrijk dat ons Atrecht en een gedeelte van Vlaanderen ontnam, bewaarde Vlaamsch België steeds zijn volks- en taalbestaan.

« De XVIe eeuw met hare onrusten en oorlogen » — zegt Dr. Verriest — « bracht het Zuiden in verval, en, onder Spanje's geweld ging alle letterkunde ten gronde. Onze beste krachten verhuisden naar het Noorden en nu ontwikkelde zich de hooge bloeitijd der Hollandsche letteren.

« Ook onder den invloed der letteren van vroegere

tijden en der Vlaamsche en Brabantsche landverhuizers, behield de taal ook aldaar (in Holland) den stempel van het Zuiden. Ja, Vondel, zuiderling van afkomst, schrijft Vlaamsch-Brabantsch, en eerst in de tweede helft zijner lange loopbaan, verandert hij, niet de harmonie, den gang en den bouw zijner taal, maar hier en daar woorden en wendingen naar Amsterdamschen tongval. »

Ook zou het verkeerd zijn gedurende het Spaansch en Oostenrijksch tijdvak op politiek gebied te spreken van geheel vreemde overheersching. En nochtans, hoe dikwijls hoort men niet zeggen, dat wij sedert Karel de V^{de} tot in 1830 geene onafhankelijkheid zouden gekend hebben. Neen, de vreemde overheersching dagteekent van de komst der Fransche republikeinen op het einde der vorige eeuw en was overigens van korten duur ; maar van de 16^e tot de 18^e eeuw kan daar geen sprake van zijn. Immers, de Spaansche koningen, Philips de II^{de} en zijne opvolgers en daarna de Oostenrijksche, waren zonder tegenspraak onze wettige vorsten, wettiger dan de Oranje-prinsen in het Noorden. Waren zij niet de rechtstreeksche opvolgers der hertogen van Bourgondië ? Regeerden zij niet over ons vaderland met zulk een recht, dat nooit — behalve baatzuchtig een opstandeling als Willem de Zwijger — er iemand aan gedacht heeft hun dat recht te betwisten ?

Maar waar de Spaansche en Oostenrijksche vorsten niet van zijn vrij te pleiten, dat is van onverschilligheid tegenover hunne Belgische onderdanen. Hunne voornaamste belangen waren in België niet gelegen. België was een winstgewest in hunne

uitgestrekte bezittingen ; zij beschouwden het niet als hun vaderland. De vorsten, vooral die uit het Spaansche huis, wisten zich op die wijze bij ons niet te doen achten en eerbiedigen. Zij brachten hierdoor niet weinig bij tot de vermindering der nationale eenheid. Het particularisme nam weer de bovenhand en zoo is het dat gedurende drie eeuwen ons nationaal gevoel slechts een verborgen, een bijzonder bestaan heeft gehad. Het bestond, maar was lokaal, om in de 19^e eeuw weer krachtiger dan ooit te ontwaken en algemeen te worden. Ja, het is met de herstelling van onze oude onafhankelijkheid in 1830, die wij verleden jaar zooluisterrijk vierden, dat Zuid-Nederland wakker werd uit zijne drie eeuwen lange sluimering. Een nieuw bloed schoot door zijne aderen. Willems, Conscience, David, Ledeganck, van Duyse en zoo menige anderen, lieten hunne machtige stem hooren en zij vonden weerklank in de Vlaamsche gewesten. Hoop en geestdrift rezen in vele harten, allerlei tijdschriften zagen het licht, Vlaamsch werd gesproken en gezongen, geschreven en gedrukt : de Vlaamsche beweging was geboren. De Vlaming van 't verleden was en toonde zich vlaamsch en christen, vrij en vrank, overal en altijd.

Wij, Vlamingen, willen den Vlaming van 't roemrijk verleden doen herleven, niet gedeeltelijk, niet met zijne taal alléén — hoe schoon en dierbaar dan ook — maar geheel en gansch moet hij herleven, de oude Vlaming, met al zijne deugden, zijne zuivere en christene zeden, zijne brandende vaderlandsliefde, zijnen vurigen godsdienstzin.

Godsdienstigheid, vaderlandsliefde, eigen taal en

zeden, dàar ligt de roem en de grootheid, de sterkte en het heil van 't voorgeslacht ; dàar ook ligt de roem en de sterkte van het Vlaanderen der toekomst ! Godsdienstigheid, vaderlandsliefde, eigen taal en zeden, ziedaar het kostbaarste erfdeel onzer vaders ! Dit erfdeel misdadig en schandig of verbrokken of verkwisten, mogen wij niet.

Ja, laten wij onze moedertaal beminnen omdat het eene schoone, rijke, overheerlijke taal is, omdat zij het palladium is onzer vaderlandsliefde en onzer onafhankelijkheid ; laten wij werken en streven voor de herstelling onzer miskende volksrechten, voor het stoffelijk welzijn van Vlaanderen.

Zoo ziet gij, mijne heeren, ons hedendaagsch België is het gevolg, het voortbrengsel van een eeuwenlangen strijd onzer voorouders ; maar welk een strijd ? Een strijd om vergrooting en uitbreiding van grondgebied ? Neen, heerschzuchtig in dat opzicht waren zij niet. Zij grepen naar het zwaard om zich te verdedigen, niet om aan te vallen. Maar door vreedzame en verstandelijke middelen hebben zij ons eene eereplaats weten te verwerven in de rangen der meest beschaafde landen der wereld.

Edoch het verleden heeft voor ons dierbaar vaderland ook sombere dagen gekend. Zooals wij reeds zeiden, was onze aardrijkskundige ligging de oorzaak, dat de mogendheden België als strijdperk uitkozen voor hunne legers. Maar die tijden zijn veranderd ; de slagvelden van vroeger zijn welige akkers geworden, die sedert Waterloo niet meer vertrappt zijn geworden onder de hoeven der paarden noch gedrenkt door het bloed van den krijgsman.

Daar waar vroeger bandelooze legerafdeelingen stroomten en plunderden, zien wij nu lange scharen van spoorwegwagens onzen nationalen rijkdom wegvoeren en vreemde produkten inbrengen.

Ook is het geenszins overdreven te zeggen, dat op handels- en nijverheidsgebied onze toestand schitterend is. Meer dan eens heeft onze Regeering met ware fierheid in de Kamers bevestigd, dat de ontwikkeling van onze nationale nijverheid en handel reuzenschreden heeft gedaan. Op dat gebied staan wij aan de spits der staten, en wat meer is, wij Belgen zelf, wij schijnen de grootheid van ons land in dat opzicht niet te kennen.

Ja, ons vaderland is groot, groot in de geschiedenis onzer voorouders, groot door den naam, dien het zich verworven heeft in de handelswereld, groot door de wijsheid en de gematigdheid waarmede het van zijne grondwettelijke vrijheden heeft weten gebruik te maken.

Ziedaar het verleden, mijne heeren, ziehier het tegenwoordige ; wat zal de toekomst zijn ? Grooter nog dan het verleden zal zij wezen, indien wij zorg dragen voor het vaderland van morgen : voor de jeugd.

Welaan dan, laten wij onze kinderen wijzen op het verleden, op het roemvolle vaderland van vroeger, laten wij hen uitleggen de geschiedenis onzer middeleeuwsche beschaving, van ons eigen volksbestaan, en vooral de verheven gevoelens van vaderlandsliefde onzer voorzaten.

O vaderland ! O vrijheid !
Gij adelt ons gevoel ;
Wij zweren ook met blijheid :
Uw toekomst is ons doel.
Wij zullen, jonge scharen,
Steeds onzen plicht gestand,
Met hand en hart bewaren,
Het heilig, heilig vaderland.

Hasselt, 21 Juli 1906.

Dr H. Habets.

Wat Poirters was en nog zijn moet.

Pater Poirters ! Wat innemend karakter doet die naam voor ons geheugen oprijzen ! Een schrijver die inniger de harten weet te boeien, ware niet licht te vinden, want uit Poirters' schriften walmt er als een geur van braafheid en opgeruimdheid op. Men hoort en voelt « een goed hart » in zijn verzen kloppen, een hart genegen tot weldoen, vol liefde voor God en den naaste, en dat alleenlijk om beter driften en zieleziekten te genezen zich soms een ietwat bitsigen toon getroost. Zoo getuigen ook zijn tijdgenooten : Pater Adrianus was gevoegzaam, vroolijk van aard, met een vlijtigen geest begaafd, en bekwaam om alle wetenschappen zelf te vatten en aan anderen te leeren ; men merkte in hem een wondere lichtheid om alles op een zoetvloeiend rijmken te zetten.

Mijn doel is niet een levensbeschrijving (1) of een grondige letterkundige studie op te stellen : dit werd al dikwerf gedaan en goed gedaan. Ons geachte medeleden de E. H. Kan. Muyltermans, en de E. H. Bols hebben zelf op voortreffelijke wijze P. Poirters herdacht. Ik geef hier slechts eenige minder gekende bijzonderheden ten beste, welke ik te voorschijn haal uit eigen navorschingen of uit aantekeningen die de E. P. Verstraeten S. J. bij zijn vertrek naar Ceylon mij achterliet. Ietwat breedvoeriger wil ik aanwijzen hoe Poirters een volksdichter was in de volste beteekenis van 't woord. Gij zult aanstonds inzien, Mijne Heeren, waarom ik het zoo aanleg.

Waar Poirters geboren werd, schijnt nu volgens jongstgevonden bescheiden uitgemaakt ten gunste van het Noord-Brabandsche Oisterwijck. Noord-Nederlander van geboorte, werd P. Adriaan Vlaming in handel en wandel. Hij sleet immers bijna geheel zijn leven in de Zuid-Nederlandsche provinciën. Daar was hij meer dan dertig jaar ijverig werkzaam in het predikersambt te Leuven, Mechelen, Antwerpen en Lier. Daar schreef hij zijn talrijke werken, van af de vlaamsche vertaling van « *Imago primi saeculi Soc. Jesu 1540-1640* » *Afbeeldinghe der eerste*

(1) Als beste bronnen daarvoor, zie de *Litterae annuae Prov. Flandro-Belg.* 1674-5, in hs. Brussel, Bibl. de Bourgogne-Bibl. Royale. — *De Levensschets in 't Heylig Hof van Theodosius*, vermoedelijk door Papebrochius opgesteld. — *Bibl. des écrivains de la Comp. de Jésus*, Nouvelle édition par C. Sommervogel. — En voornamelijk het boek van H. J. Allard, S. J. hieronder vermeld.

eeuwe (1), tot aan 't *Heilig Hof van Theodosius*, waar de grijze schrijver nog onvermoeid aan arbeidde toen een zalige dood de pen in zijn verkleumde handen kwam stilleggen. Dit gebeurde te Mechelen in 1674.

Om het nu maar aanstonds te zeggen, in letterkundig opzicht heeft P. Adriaan zeker zijn te-kort. Hij vliegt niet altijd zeer hoog; hier en daar wat langdradigheid en eentonigheid; zekere platheid in de uitdrukking die onze twintigeeuwsche ooren ongenoeglijk aandoet; wat te veel spel met de heidensche godenwereld: daar komt het op uit, en meer dan de schrijver zelf, heeft zijn tijd aan deze gebreken schuld. Het ware diensvolgens verkeerd Poirters als een ster van de eerste grootte aan den letterkundigen hemel te laten opgaan (2). Poirters is wat hij zijn wilde: een schrijver voor 't volk, maar dat is hij dan ook uitmuntend. En van dit standpunt uit hebben de meest bevoegde kunstrechtters hem volle recht laten wedervaren (3).

(1) Dit zeer belangrijk boek diende meer gekend. 't Is een beknopte uiteenzetting van de werkzaamheden der Jesuïetenorde in de eerste eeuw van haar bestaan. Geschiedkundige opstellen en redevoeringen wisselen af met allerlei dichtjes en prentjes volgens de goesting van den tijd.

(2) Dit mag nu toch weer niet mis verstaan worden. Of Poirters niets anders kon dan een spreekwoord in bevallige rijmen gieten, of een zoetvloeiend vooïskken kweelen? Och neen. Hij slaat soms in ernstige onderwerpen de roerendste tonen der lyriek aan. Zie b. v. de Opdracht van « Het heilig herte » aan den H. Stanislaus.

(3) Willems, *Verhandeling over de Ned. Taal- en Letterk.* II blz. 94 vlg. — Van Duyse in de *Mémoires de l'Académie de Belgique*, tome XI, 1861. — Van Vloten, Jonckbloet, Hofdijk in hun *Geschiedenis der Ned. Letterk.* — Snellaert, *Schets eener Gesch. der Ned.*

« Waar P. Poirters, zegt Max Rooses, een gelukkigen vorm getroffen heeft, en waar hij vijl en schaaft heeft gebezigd, wint hij het op Cats. Bij Poirters is iets gemakkelijkers, natuurlijkers, bevalligers : hij is lichter en zwieriger van stap, lossen en meer afgewisseld van beweging ; Cats is gelijker, maar ook zwaarder en eentoniger. »

Onze Pater heeft bijna alle slag van letterkundige vormen beoefend : van midden uit de garve van zijn pittig, kernachtig proza, klinken ons lier-, hekel-, en treurdichten zangerig te gemoet. In deze kleine gedichtjes is Poirters' kunstluim waarachtig te huis : daar voelt en geniet men zijn gezond oordeel, zijn edel gedachten en gevoelens, zijn ongekunstelde lief-talligheid, zijn opmerkingsgave, zijn vindingrijke en geestige kenschetsing, zijn schalksche vroolijkheid. (1)

De brave Pater kent de kunst om met honig vliegen te vangen ; het arijnvat rolde hij verre weg. Hij wilde « wat suiker strooien » zooals hij het uitdrukt, of « een sausken gieten » over de stevige waarheden

Letterk. blz. 182 vlg. De lezer store zich niet aan erbarmelijk onverstand van « Kloosterlitteratuur ». Hetzelfde bij Max Rooses, *Nieuw Schetsenboek*, blz. 160 vlg. — Dr de Jager, *Nieuwe Taal- en Letteroefeningen*, blz. 70. — H. J. Allard, S. J., *Adr. Poirters S. J.* in den *Volkssalmanak voor Ned. Kath.* 1872-3; ook in *Dietsche Warande* 2^e uitg. Amsterdam, van Langenhuysen 1878. — P. Alberdingk-Thijm, *Taalspiegel* 1^e en 3^e Dl. — Mgr. Everts, *Gesch. der Ned. Letteren.* — Bols. *Dauidsfonds*, 1^e jaargang 1877. — Kan. Muijldermans, *P. Poirters herdacht*, enz.

(1) De Heer Alf. Janssens, lid der Kon. Vl. Acad., heeft in een onlangs uitgegeven boek met volle recht vermoed dat de fraaie versjes op vele « Sanctjes » of « Sijntjes » die hij verzameld heeft, van Poirters herkomstig zijn.

die hij aan zijn gasten wou doen smaken. Op gemeenzamen toon en met een fijnen glimlach om de lippen, biedt hij hun het merg van ernstige betoogen en gewichtige gevolgtrekkingen, en noopt hen tot nadenken :

« Is 't dat iemand schijnt dit boekje klein te wezen,
Die mag zoo 't hem belieft, alleen wat trager lezen ;
Wil hij dat 't grooter zij, die volg' dan dezen raad :
Hij denk' meer als hij leest, en lees' meer als er staat.

Ook wat kleins kan somtijds wat goeds wezen, en daar strekt vrij meer kracht in zeven vierige pepergraantjes als in zeven waterachtige pompoenen. »

Poirters bezat een waar vernuft om uit de geringste zaak een nuttige les en soms een fraaie bespiegeling te trekken. Nu eens is 't een herinnering uit de oudheid, dan eens een gewoonte hier te lande of bij naburige volkeren afgespied, dan weder iets of wat uit het planten- en dierenrijk, dat hem stof oplevert voor zijn zedelessen.

Doch, Vlamingen als wij zijn, wat ons wel het meest bevallen zal, is dat P. Adriaan door en door onzen landaard kent. Zijn zedeschetsjes zijn uit het leven gegrepen, ja uit het innigste innige der vlaamsche ziel. Lust het u op onze dagen de Vlaamsche steden der XVIIe eeuw eens rond te wandelen, den « Tour van à la mode » af te loeren, geen veiliger gids dan onze scherpzinnige en slimme menschenkenner. Gaandeweg deelt hij aan eenieder, aan ouders en kinderen, aan rijken en armen zijn gulden zedelessen uit. Vooral op ijdele praal en pronk in de kleederdracht heeft hij het gemunt :

« 't Is schand' dat iedereen zoo gaat
En niet en kent zijn eigen staat.
Want, ziet, de allerschoonste stof
Die niemand droeg als die van 't Hof,
Die eerstmaal droeg de edelman,
Die draagt nu Hansken Alleman !
En dat voor Joffrouw was alleen,
Dat is nu aan de maart gemeen !
Het kraakt al wat er is aan 't lijf :
Daar gaat mejuffer steeg en stijf,
En komt zoo trotsch daar aangestapt,
Schoon dat de man maar schoenen lapt. »

Is dit nu niet de taal die het volk als de zijne erkent, de toon en trant van een volksvriend, een volksdichter? Wat is er meer noodig om buitengewonen bijval te genieten? Vondel werd geprezen, doch Poirters gelezen, heeft men meermaals gezegd; en 't is waarheid. P. Adriaan is misschien wel de meest nationale, de meest gevierde en beminde schrijver, de gemoedelijkste huisvriend uit vroeger eeuwen. Ja, in hooger mate dan Vader Cats zelve. Poirters' boekskens werden herlezen totdat men ze van buiten kon (1); zijn liedekens huppelden heel Vlaanderen door; hij plaatste op de lippen des volks of althans deed er al meer en meer te huis zijn talrijke spreekwoorden en spreekwijzen die daar nu nog voortleven; hij heeft geleerd dat

Ieder huiskens heeft zijn kruiskens...
En is er Gods kruiskens niet,
zoo is het Gods huiskens niet. —

(1) Het «Masker van de wereld» o.a. had minstens dertig uitgaven. — Alhoewel men niet zeggen mag dat Poirters een letterkundige school heeft gevormd, heeft hij toch grooten invloed geoeffend op dichters als Moons, Coninck, Croon, Wallants, a Castro. enz. Zie Willems, *op. cit.*

Als de bruid
Is in de schuit,
Lief schippertje, dan is 't vleien uit.

Het appeltje smaakt gemeenlijk naar den boom,
en het kind

Heeft een aardje
Naar zijn vâartje.
Zoo als de oude zongen.
Zoo piepen ook de jongen
En zoo de moeder is, zoo maakt zij ook haar kind
Gelijk men van grof vlas, nooit fijnen draad en spint.

Ik durf niets anders aanhalen, want er kwam geen einde aan. — Op onze dagen vindt men nog in zeker ouderwetsche huishoudens Poirters' eerbiedwaardige boekdeeltjes met hun versleten donker bruinen omslag, met hun vergeeld en verfrommeld papier, op den schoorsteenmantel tusschen den kandelaar van grootmoeder en de koffiekant met zilveren ketting. Te zelden, helaas, worden zij daar af genomen en gelezen. Want druk en spelling zijn verouderd, hier en daar is er een uitdrukking onverstaaubar geworden; ettelijke toespelingen op vroegere toestanden zijn niet meer genietbaar voor het gewone publiek. Of daarom Poirters' schriften voor goed in het stof der vergetelheid dienen begraven te worden? Ik meen van neen. Poirters was een echte volksdichter, en moet het nog zijn. Zeker zal door ons twintigeeuwsche volk dat al andere goesting en gading heeft, niet alles meer bij P. Adriaan geprezen worden. Doch veel, ontzaglijk veel kan een gezonde lezing, een leerrijk en zedebevoorrend vermaak verschaffen, mits men het in een fraai pak steke, en soms een woord wijzige of

opheldere. Daarom zou mijns dunkens een Bloemlezing uit Poirters een zeer verdienstelijk werk zijn. De losse eenheid van zijn schrijfwijze ruimt alle bezwaren tegen deze manier van uitgeven uit den weg. Een dergelijk boekje, in scholen en werkmanskringen overvloedig uitgedeeld, zou gretig gelezen worden, zoowel als een goede almanak die gezonde luim en vreugde in de huisgezinnen binnentoovert.

En uit een ander oogpunt gesproken, men klaagt vrij algemeen over het gemis aan degelijke volkslectuur en volkspoëzie. Velen der nieuwe dichters verstaat het volk bepaald niet; en gelijk Mgr. Dr. Schaepman het voorlang zegde « de poëzie der mannen van '80 is geen sociale ». Romans en verhalen ja ontbreken niet: doch sommige zijn om hun zede- of goddelooze strekking hoegenaamd niet aan te bevelen; daarbij is een roman toch zoo gauw uitgelezen, en verliest hij bijna alle belang zoohaast men weet hoe het « eindigt ». Nuttige beschouwingen integendeel, doch voorgesteld zooals Poirters het kan, neemt men graag een tweede, een derde maal in handen. — Zij zouden daarenboven ook als tegengif werken tegen ongelooft, zedenbederf, socialisme, en — last not least — tegen verfransching, dien noodlottigen kanker van onzen landaard. Want in Poirters' tijd leed ons volk ook aan dit euvel, en de ijverige kloosterling stelde er belang in den Vlaming bij de geaardheid en de gewoonten zijner voorvaderen te houden. Hij wist immers dat men op dien weg alleen den godsdienst, de kuische zeden en « de heerlijkheid der dagen van voorheen » zou vrijwaren.

Eindelijk voor letterkundigen, schrijvers en redenaars, acht ik het niet zonder nut hun aandacht op Poirters te vestigen. Zij kunnen bij hem ter school gaan om den volkstrant, het doorspierde malsche proza, den echtvlaamschen stijl te leeren die hun niet zelden ontbreekt en om wiens gemis het volk hun schriften bij den boekhandelaar laat uitfleuren.

Om al deze redenen, schijnt mij een Poirters' volksbloemlezing een zeer prijzenswaardige onderneming. Wellicht vind ik eens tijd en gelegenheid om van mijn wensch een werkelijkheid te maken.

J. Salemans. S. J.

